

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

DETERMINATION OF PROFITABILITY FACTORS AT UKRAINIAN MACHINE-BUILDING COMPLEX ENTERPRISES

Машинобудівна галузь є фондоутворюючою та визначальною галуззю відносно розвитку інших галузей народного господарства України, що створює необхідність прибутковості саме машинобудівних підприємств. Сьогодні, в умовах бифуркації економічного розвитку України, вкрай важливим є визначення факторів прибутковості машинобудівних підприємств, які б окреслили їх подальші вектори розвитку і дали підприємцям-власникам чітке розуміння спрямованості витрачання їх зусиль, часу та коштів. У статті проведено аналіз сучасного стану та динаміки прибутковості підприємств машинобудівної галузі України за останні роки, а також окремих показників, які мають вплив на неї, таких як структура балансу, виробництво та реалізація продукції, умови та оплата праці робітників, знос основних засобів. На основі проведеного аналізу вдалося виділити основні фактори збільшення прибутковості й зменшення збиткової діяльності підприємств машинобудівного сектору в аспекті сучасного стану розвитку.

Ключові слова: машинобудування, підприємство, прибутковість, збитковість, баланс, виробництво, реалізація.

Машиностроительная отрасль является фондообразующей и определяющей

отраслью относительно развития других отраслей народного хозяйства Украины, что создает необходимость прибыльности именно машиностроительных предприятий. Сегодня, в условиях бифуркации экономического развития Украины, крайне важным является определение факторов прибыльности машиностроительных предприятий, которые бы обозначили их дальнейшие векторы развития и дали предпринимателям-владельцам четкое понимание направленности траты их усилий, времени и средств. В статье проведен анализ современного состояния и динамики прибыльности предприятий машиностроительной отрасли Украины за последние годы, а также отдельных показателей, влияющих на нее, таких как структура баланса, производство и реализация продукции, условия и оплата труда рабочих, износ основных средств. На основе проведенного анализа удалось выделить основные факторы увеличения прибыльности и уменьшения убыточной деятельности предприятий машиностроительного сектора в аспекте современного состояния развития.

Ключевые слова: машиностроение, предприятие, прибыльность, убыточность, баланс, производство, реализация.

УДК 338.012:658.15

<https://doi.org/10.32843/infrastruct38-21>

Веденіна Ю.Ю.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Буряк Є.В.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

Цимбал О.С.

студент
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

The machine-building industry is a capital-forming and determining industry with respect to other sectors of the Ukrainian national economy development, which creates the need for profitability of machine-building enterprises. In the conditions of Ukrainian economic development bifurcation, it is extremely important to determine the factors of profitability of machine-building enterprises, which would indicate their further development vectors and give entrepreneurs-owners a clear understanding of spending direction to their efforts, time, and money. In the article, an analysis of the current state and dynamics of the engineering industry of Ukraine enterprises profitability in recent years was carried out - in general, it turned out to be positive. However, there were nuances that could negatively affect the development and profitability of the machine-building complex enterprises in the future and therefore the problem determining the factors of profitability of their enterprises solution was necessary and quite relevant today. To determine the reasons that influenced such a result (positive and negative), we also analyzed individual indicators, especially those affecting the profitability of a machine-building enterprise, such as production and sales of products, conditions and wages of employees, and depreciation of fixed assets. In addition, an analysis was made of the dynamics of the balance structure of the average Ukrainian engineering enterprise, the purpose of which was to show several determining criteria – how independent the enterprises of the Ukrainian engineering complex are from external debt obligations, how soon they will be able to pay them off, and how high are the parts of the equity capital of enterprises and working capital funds throughout the year. Based on the analysis conducted in this article, it was possible to identify the main factors of increasing profitability and reducing unprofitable activities of enterprises in the engineering sector in the aspect of the current state of development and presenting them in the form of a structured scheme.

Key words: machine building, enterprise, profitability, unprofitability, balance, production, selling.

Постановка проблеми. Оскільки машинобудування є двигуном економіки будь-якої держави, то прибутковість підприємств цієї галузі є найважливішим чинником зростання економіки всієї України. Сьогодні прибутковість українських машинобудівних підприємств збільшується, але негативні тенденції залишаються й за останні роки значно збільшили свій вплив. Ця статистика спричинює необхідність аналізу стану речей та визначення факторів, що впливають на прибутковість галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у сфері проблем машинобудівної галузі промисловості України в розрізі останніх років займалися О. Полякова, П. Юхименко, В. Федосов, Л. Лазебник, А. Колосов та інші вітчизняні науковці та дослідники.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану та визначення спрямованості зусиль машинобудівних підприємств стосовно збільшення їх прибутковості в сучасних умовах української економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Машинобудівний комплекс є найважливішою складовою промисловості будь-якої країни. Без функціонування й розвитку машинобудівних підприємств стають неможливими функціонування та розвиток будь-якої виробничої діяльності країни. Машинобудування є основною галуззю обробної промисловості, що спеціалізується на виробництві засобів виробництва для різних галузей промисловості та предметів споживання для потреб населення [1]. Машинобудівна галузь є фондоутворюючою та визначає рівень розвитку всіх інших

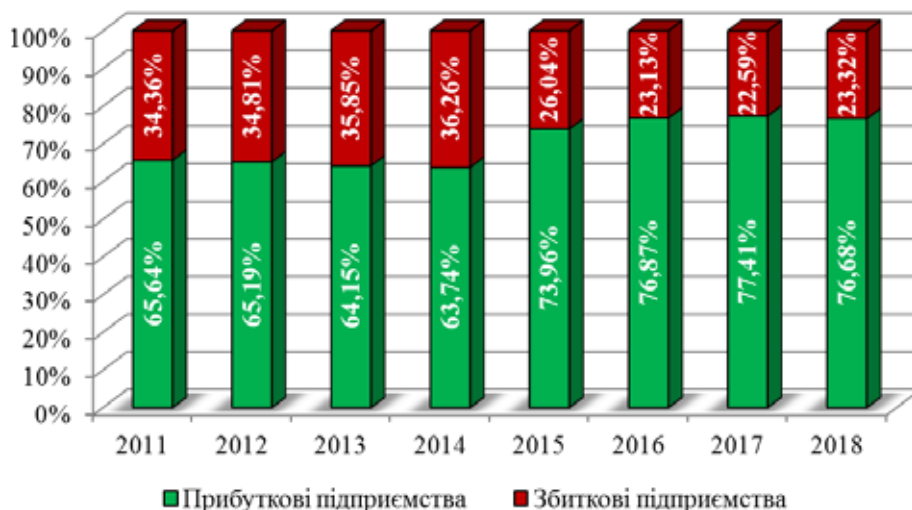

Рис. 1. Динаміка структури підприємств машинобудівної галузі України за критеріями прибутковості/збитковості у 2011–2018 роках

Джерело: [4]

галузей народного господарства, закладає основи конкурентних переваг окремих підприємств і галузей промисловості. Визначальне значення стану машинобудування для національної економіки полягає в тому, що воно є провідником досягнень НТП в усі сфери й галузі економіки. Від рівня розвитку цієї галузі залежать рівень продуктивності праці в економіці, рівень науково-технічного потенціалу країни та її обороноздатність.

Отже, питання визначення факторів прибутковості машинобудівного комплексу є вельми актуальним у будь-який час, тим більше в умовах біфуркації економічного розвитку України між орієнтацією розвитку на ефективність та орієнтацією на інновації [2].

Сьогодні розвиток машинобудівного комплексу України, незважаючи на проблемні аспекти, загалом має перспективну тенденцію до зростання. Однак визначення й розуміння сутності проблем дадуть змогу сучасним машинобудівним підприємствам вжити заходів щодо їх вирішення, адже навіть якщо окремому підприємству не властиві проблеми щодо його галузі загалом, то в перспективі вони цілком можуть з'явитися, оскільки процеси, що виникали на інших підприємствах галузі й були причиною виникнення проблем, мають властивість повторюватись на підприємствах, які перебувають на початкових стадіях свого роз-

витку. Передчасне визначення цих проблем у перспективі дасть змогу підприємствам вжити профілактичних заходів щодо усунення їх виникнення, зекономить підприємствам кошти та час, збереже репутацію на ринку.

Головною метою функціонування й стабільного розвитку будь-якого підприємства є його прибуток [3]. Прибутковість підприємства означає, що воно має кошти для поповнення свого капіталу, є конкурентоспроможним на ринку, може впливати на підвищення якості своєї продукції, а його працівники мають гідну оплату й умови праці. Як бачимо з рис. 1 та табл. 1, структура підприємств машинобудівного комплексу до 2014 року мала досить негативну тенденцію: збільшення частки збиткових підприємств підсилювалося поступовим зменшенням загального результату від діяльності всього машинобудівного комплексу, який на 2013 рік складав лише 2,8 млрд. грн. прибутку.

Різка зміна зовнішньоекономічної політики нашої держави, яка викликала зміну векторів постачання сировини й комплектуючих та збуту продукції, та події на сході, що відрізували машинобудівний комплекс країни від великої кількості високоприбуткових машинобудівних підприємств Донбасу у 2014–2015 роках, привели до різкого спаду в економіці країни. Значною мірою вони вплинули на машинобудівну галузь, адже за від-

Таблиця 1

Динаміка загального прибутку/збитку від діяльності машинобудівних підприємств (млрд. грн.)

Показник	Рік							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Прибуток (+)	+13,1	+12,5	+7,2	+7,6	+12,9	+11,8	+15,6	+19,1
Збиток (-)	-2,5	-3,2	-4,4	-30,0	-28,3	-12,5	-9,5	-11,6
Сальдо (±)	+10,6	+9,3	+2,8	-22,4	-15,4	-0,7	+6,1	+7,5

Джерело: [4]

сутності зміни прибутку від діяльності галузі 2014 рік став для неї збитковим (сукупний збиток склав майже 22,4 млрд. грн.). При цьому частка структури прибуткових підприємств, як бачимо з рис. 1, збільшилась на 10%. Це сталося через загальне зменшення збиткових машинобудівних підприємств середнього та малого бізнесу, кількість яких набагато більше, ніж кількість великих високоприбуткових підприємств.

Майже три роки галузь оговтувалася від понесених збитків, і вже у 2017 році кількість прибутку перевищила збитковий результат, а на 2018 рік загальне сальдо від діяльності підприємств машинобудування склало 7,5 млрд. грн. Варто зауважити, що, попри зростання за останній рік прибутку на 22,4%, збиток також рівномірно збільшився, а саме на 22,2%, що відбулося за рахунок підприємств середнього бізнесу, збитковість яких стрімко зросла в половину, а прибутковість впала за останній рік.

Отже, нині машинобудівна галузь, попри труднощі, вийшла з кризової ситуації та стала прибутковою. Попри це, зберігаються негативні тенденції, які можуть кардинально змінити стан речей, тому доцільно більш детально розглянути окремі показники діяльності й визначити причини, які зумовили позитивну та негативну динаміку прибутковості машинобудівних підприємств.

Складові балансу підприємства є показниками, що відображають його залежність від зовнішнього середовища та стан стосунків з ним, розкривають інформацію про його фінансовий стан та стан його майна, допомагаючи зрозуміти спроможність

підприємства знаходити кошти для свого функціонування й подальшого розвитку [5]. На рис. 2 зображено баланс середньостатистичного машинобудівного підприємства України. За наведеними даними бачимо, що частка власного капіталу підвищується, що є позитивним показником, адже зростає їх фінансова незалежність і підвищується їх здатність до залучення позикових коштів за більш вигідними умовами. Водночас існує також негативна динаміка зменшення відношення оборотних активів до поточних зобов'язань, що приводить до зменшення поточної ліквідності підприємства, а за відсутності зміни поточних темпів – також до неможливості підприємств виплачувати борги за довгостроковими зобов'язаннями за допомогою оборотних активів, що змусить або зменшити частку власного капіталу, або розпродати частку необоротних активів для виплати боргу.

Крім того, на машинобудівних підприємствах за останні роки змінився ступінь зносу основних засобів (рис. 3). За останні 6 років спостерігається поступове збільшення цього показника на підприємствах з виробництва електричного устаткування, машин та устаткування, не віднесених до інших угруповань, а також його зниження на підприємствах, які виробляють комп'ютери, електронну та оптичну продукцію, автотранспортні засоби.

Загальний ступінь зносу основних засобів є досить високим і становить понад 60%, що є негативним показником і свідчить про недостатню заміну обладнання, з чого випливає, що на машинобудівних підприємствах наявний

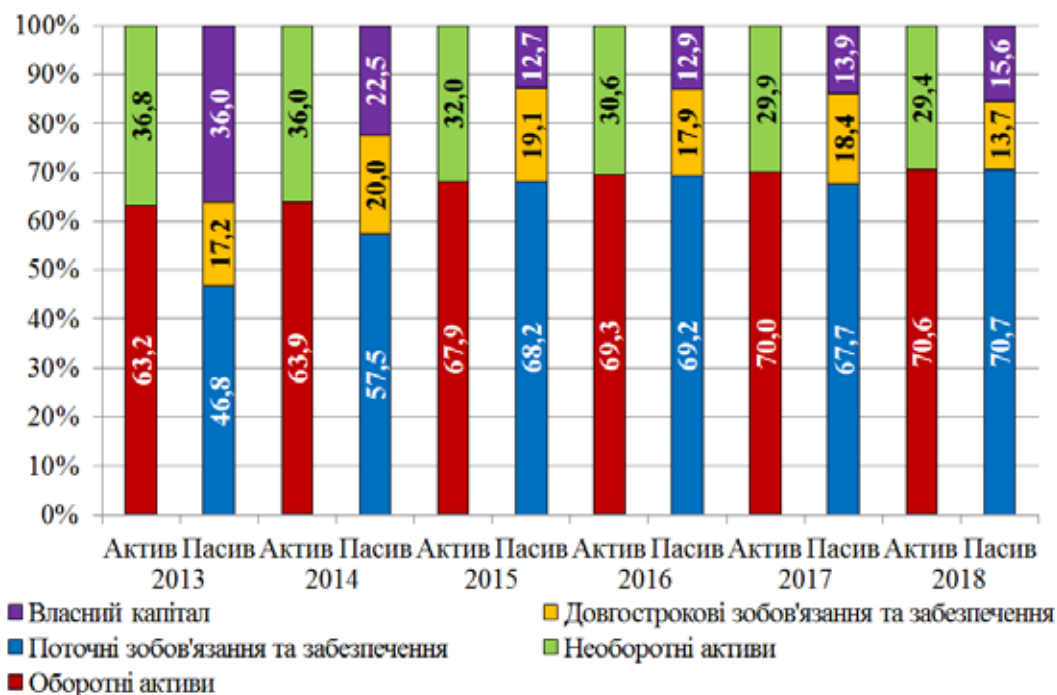

Рис. 2. Динаміка структури балансу середньостатистичного машинобудівного підприємства за 2013-2018 роки [4]

Джерело: [4]

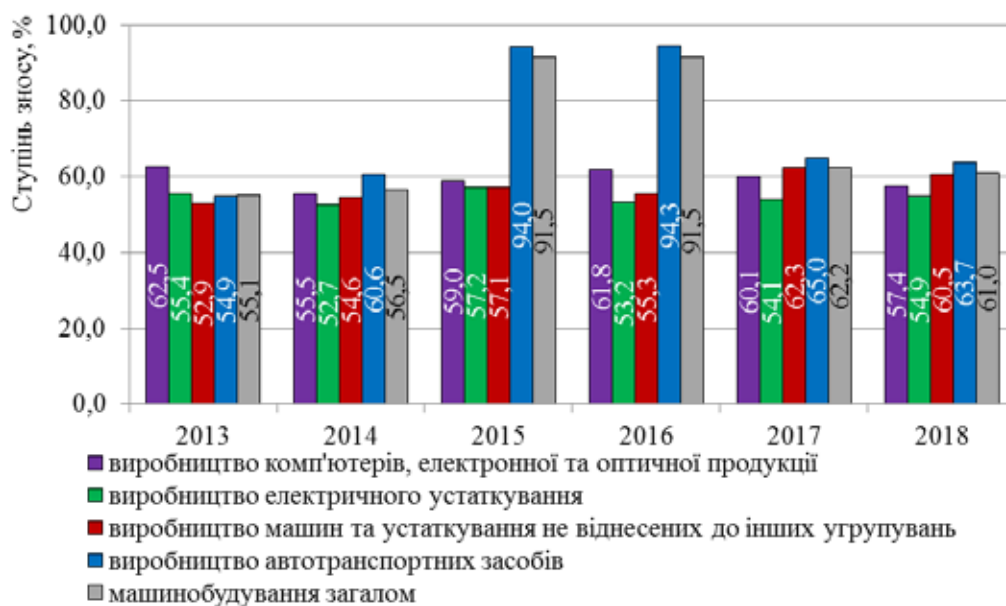

Рис. 3. Зміна рівня зносу основних засобів залежно від виду економічної діяльності машинобудівних підприємств за 2013–2018 роки

Джерело: [4]

низький рівень автоматизації виробництва. При цьому спостерігається зменшення середньої кількості працівників на машинобудівних підприємствах [6]. Оскільки воно не спричинене і не доповнюється автоматизацією виробничих процесів, можна говорити про неможливість високого фінансування більшістю підприємств машинобудівної галузі оплати праці виробничого персоналу, що приводить до скорочення штату,

зменшення кваліфікованих фахівців, як наслідок, зниження кількості виробленої продукції.

Якщо розглядати динаміку обсягу виробництва машинобудування (рис. 4), то можна побачити, що загалом вона є невтішною. З 2011 року, згідно з індексами продукції галузі, темпи загального обсягу виробництва машинобудування України були негативними, а сьогодні обсяг виробництва є набагато меншим, ніж 7 років тому (63,7% відносно 2011 року).

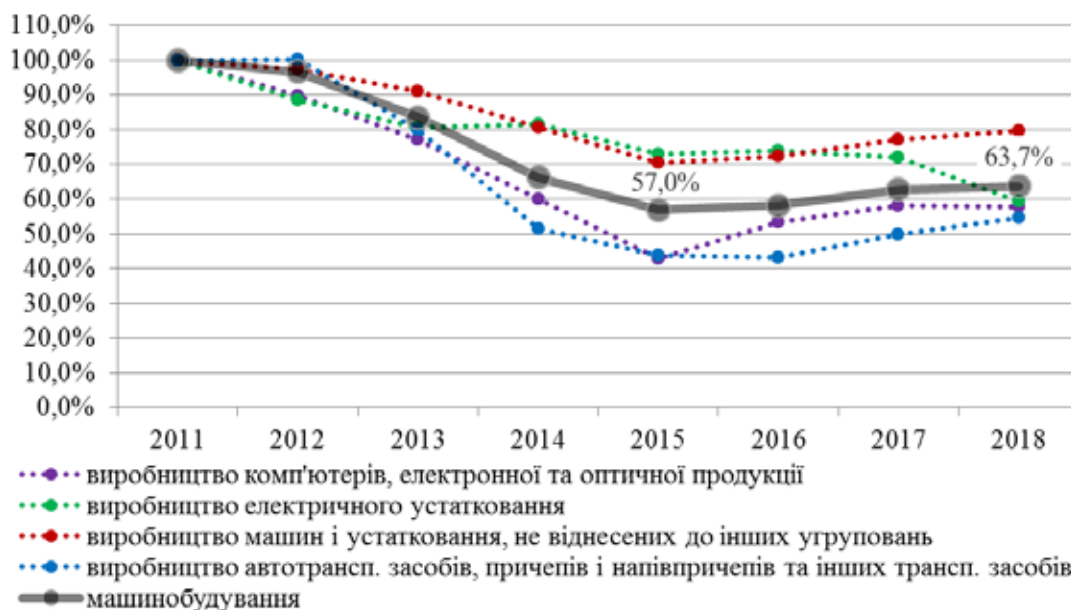

Рис. 4. Динаміка індексів машинобудівного виробництва за 2011–2018 роки за зростаючим підсумком відносно 2011 року

Джерело: [4]

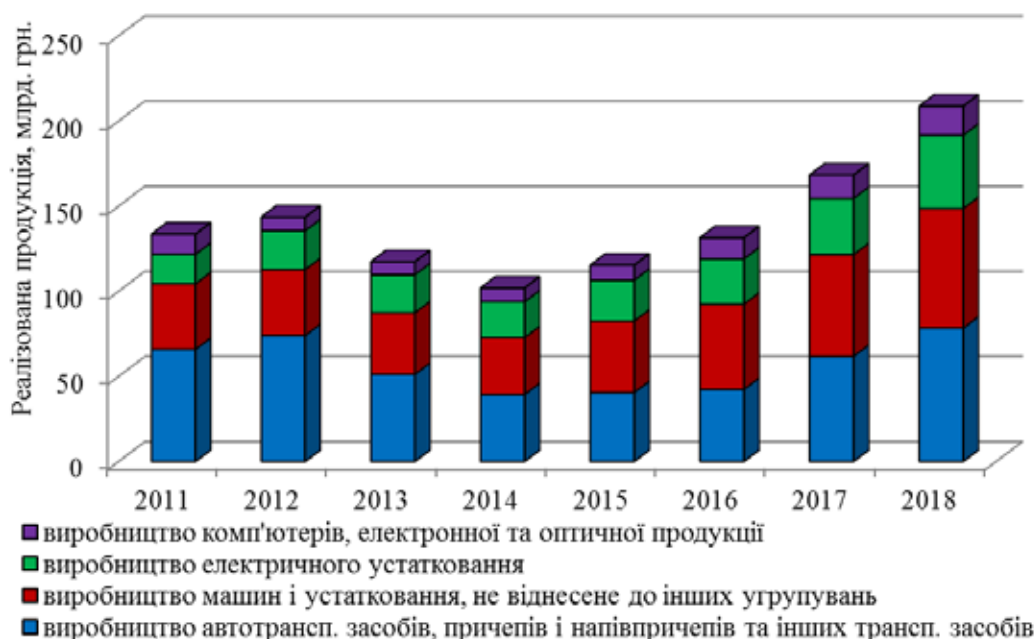

Рис. 5. Динаміка обсягів реалізованої продукції машинобудівними підприємствами за 2011–2018 роки

Джерело: [4]

Незважаючи на сумну статистику виробництва продукції, динаміка темпів її реалізації, зображена на рис. 5, є досить позитивною. Після короткострокового зниження у 2013–2014 роках темпи знову почали зростати, а на 2018 рік обсяг реалізованої продукції перевищив позначку в 200 млрд. грн., причому обсяги реалізації продукції різних видів підприємств машинобудування зростали досить стабільно та рівномірно.

Важливо додати, що кожна з вищезазначених частин формування прибутковості машинобудівних підприємств зазнала суттєвого зменшення показників у 2014–2015 роках, що викликано конфліктом на Донбасі, виникнення якого суттєво вплинуло саме на розвиток промислового сектору економіки, частиною якого є машинобудування, оскільки найбільша частина виробничих підприємств зосереджена саме на сході нашої країни [7].

Отже, сьогодні постає питання стосовно того, як машинобудівним підприємствам у сучасних умовах залишатися прибутковими й стабільно розвиватися, підвищуючи свою конкурентоспроможність відповідно до вимог внутрішнього та зовнішнього ринків.

Для визначення факторів, що найбільш сильно змогли би збільшити прибутковість машинобудівних підприємств нашої держави, доцільно буде створити схему, зображену на рис. 6.

На основі проаналізованого у статті матеріалу можна запропонувати українським підприємствам машинобудівного сектору поширювати свою популярність та збільшувати інвестиційну

привабливість на міжнародному ринку за рахунок зміцнення економічних зв'язків із закордонними продавцями продукції, внаслідок чого з'явиться можливість отримання вельми важливих коштів від нових зацікавлених іноземних інвесторів.

Забезпечення стабільної роботи й розвитку підприємств галузі є можливим лише внаслідок впровадження нових технологічних процесів на виробництві та їх автоматизації, використання більш економічних джерел енергії, палива та матеріалів, а також оновлення наявного обладнання за рахунок коштів іноземних інвесторів.

Держава ж повинна або безпосередньо зменшити податкове навантаження на машинобудівну галузь, зокрема на середній та малий бізнес, або шляхом видачі дотацій, субвенцій, субсидій та іншої матеріальної допомоги.

Крім того, за сприяння держави має бути зупинена тенденція зменшення кількості робочих місць, притаманна не тільки машинобудівній галузі, але й усім підприємствам України загалом. Щодо підприємств цього можна досягти внаслідок скорочення управлінського та обслуговуючого персоналу або зменшення ставок заробітної плати управлінського персоналу разом із підвищенням умов праці виробничого персоналу, але вони не поспішають змінювати керівний склад та його структуру, отже, держава повинна втрутитись у це, змінивши чинне законодавство стосовно частки заробітної плати управлінського персоналу у загальному фонді оплати праці підприємства.

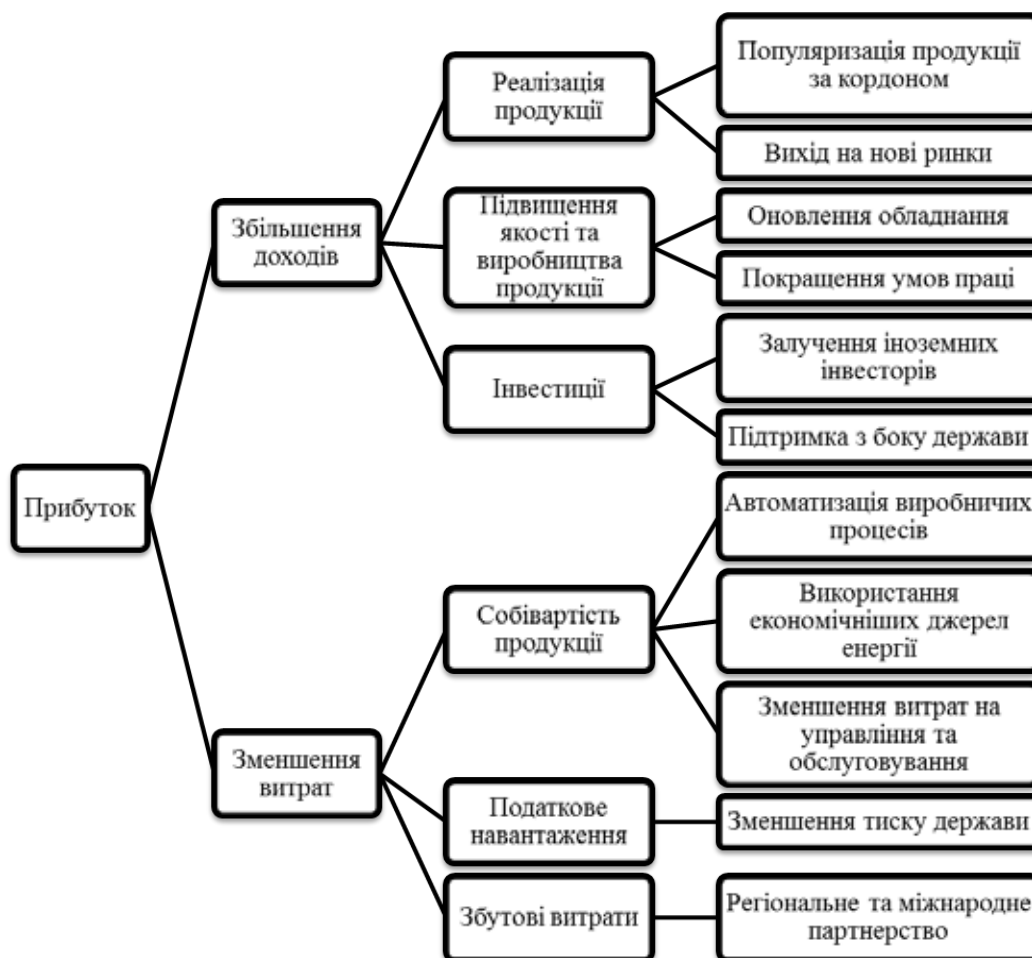

Рис. 6. Основні фактори прибутковості машинобудівних підприємств України

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши динаміку та сучасний стан показників, що впливають на прибутковість машинобудівних підприємств, вважаємо досить справедливим твердження, що машинобудівна галузь України сьогодні перебуває в ситуації повільного відновлення потужностей та післякризового розвитку. В таких умовах вкрай необхідним є залучення інвестицій, зокрема іноземних, у виробничу діяльність машинобудівних підприємств, що позначилося би на їх власному капіталі й оновило б їх обладнання та інструментарій до більш технічного та сучасного рівня, автоматизувавши виробничі процеси на них, а також збільшило б умови та оплату праці виробничих робітників. Все це значно підвищить якість продукції та посилить конкурентоспроможність вітчизняних машинобудівних підприємств на світовому ринку, що досить сильно вплине на прибутковість підприємств та їх економічне зростання й розвиток, отже, на економіку країни загалом. Вкрай важливою сьогодні також є підтримка машинобудівного комплексу, особливо середнього та малого бізнесу, з боку держави, яка полягає у зменшенні податкового тиску та/або збільшенні матеріальної допомоги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кузь Т. Стратегічний розвиток машинобудування в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 1(30). С. 35–43.
2. Полякова О. Модель оцінки стадії розвитку економіки України. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. Вип. 40. Ч. 2. С. 115–123.
3. Скибенко С., Чемерис М. Формування стратегії управління прибутком підприємства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2011. № 6(51). Ч. 2. С. 152–160.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.12.2019).
5. Юхименко П., Федосов В., Лазебник Л. та ін. *Теорія фінансів : підручник / за ред. В. Федосова, С. Юрія*. Київ : ЦУЛ, 2010. 576 с.
6. Цимбал О., Заболотній І. Тенденції оплати праці в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 8–9 грудня 2018 року*. Кременчук, 2018. С. 150–153.
7. Колосов А. Економічна блокада підприємств непідконтрольної частини Донбасу дає свої негативні наслідки. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 3(49). С. 4–10.

REFERENCES:

1. Kuz T. (2011) Stratehichni rozvytok mashynobuduvannya v Ukraini [Strategic Development of Mechanical Engineering in Ukraine]. *Galician Economic Bulletin*, vol. 1(30), pp. 35–43.
2. Poliakova O. (2018) Model otsinky stadii rozvytku ekonomiky Ukrainy [Model of estimation of stage of development of economy of Ukraine]. *Formation of market economy in Ukraine*, vol. 40, no. 2, pp. 115–123.
3. Skybenko S., Chemerys M. Formuvannya stratehii upravlinnia prybutkom pidpriemstva [Formation of enterprise profit management strategy]. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, vol. 6(51), no. 2, pp. 152–160.
4. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 3 December 2019).
5. Yukhymenko P., Fedosov V., Lazebnyk L. (2010) Teoriia finansiv [The theory of finance]. Kyiv: TsUL. (in Ukrainian)
6. Tsymbal O., Zabolotnii I. (2018) Tendentsii oplaty pratsi v Ukraini [Labor trends in Ukraine]. *Theoretical and practical problems of implementing the rule of law*, pp. 150–153.
7. Kolosov A. (2017) Ekonomichna blokada pidpriemstv nepidkontrolnoi chastyny Donbasu daie svoi nehatyvni naslidky [The economic blockade of enterprises of the uncontrolled part of the Donbas gives its negative results]. *Economic Herald of the Donbas*, vol. 3(49), pp. 4–10.

Viedienina Yuliia

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Management
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

Buriak Yevhen

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Management
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

Tsymbal Olexandr

Student
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

DETERMINATION OF PROFITABILITY FACTORS AT UKRAINIAN MACHINE-BUILDING COMPLEX ENTERPRISES

The purpose of the article. In modern conditions of bifurcation of the economic development of Ukraine between the focus on efficiency and focus on innovation, determining the factors that affect the profitability of machine-building enterprises is extremely important.

The importance of the study of the enterprises of the machine-building complex is explained by the fact that machine-building is a capital-forming and determining industry with respect to the development of other sectors of the national economy of Ukraine. In addition, it is engineering that is the conductor of the achievements of scientific and technological progress in all spheres and sectors of the economy. Today, there remain negative nuances in the matter of increasing the profitability of enterprises in this industrial sector, and this prompts an analysis of the dynamics and current state of indicators that affect this.

The main purpose of the article is to study the determining factors of profitability of enterprises of the Ukrainian machine-building complex and ways aimed at their increase and development.

Methodology. The article used such methods of scientific knowledge as analysis, synthesis, abstraction, induction, deduction, analogy, systems approach and others.

Results. The article analyzed the current state and dynamic analysis of the activity and profitability of the engineering complex of Ukraine, which turned out to be positive. In addition, it was confirmed that there were certain nuances that could negatively affect the development and profitability of machine-building enterprises in the future.

Based on this, we analyzed the dynamics of certain indicators that affect the profitability of Ukrainian machine-building enterprises, such as production and sales of products, conditions and wages of workers, and depreciation of fixed assets. In addition, a change in the balance structure of the average machine-building enterprise was analyzed.

After analyzing the dynamics and current state of indicators that affect the profitability of engineering enterprises, it is fairly fair to say that the Ukrainian engineering industry is currently in a state of slow recovery of capacities and post-crisis development.

Based on the analysis and taking into account the current conditions for the development of the industry, the necessary measures were identified covering all types of activities of enterprises of the Ukrainian engineering complex.

Practical implications. Studying the activities of machine-building enterprises, determining their profitability factors in modern conditions and suggesting ways of spending resources of the enterprise can be used at the enterprises of the industry in question, in fact, to ensure an increase in their profitability, and as a result, increase the national economy of Ukraine.

Value/originality. The article proposes a systematic approach to solving the problem of increasing the profitability of enterprises in the engineering industry, which consists in increasing profitability by synthesizing the categories of increasing income and reducing spending, each of which is also divided into certain criteria. On its basis, ways of spending money, time and money by senior management personnel that would contribute to the implementation of the above criteria are proposed.